

János vitéz fogyó holdja

"Már sokszor telt s fogyott a hold" Petőfi népies-mesés elbeszélő költeményének megírása óta, de a János vitéz nyelvi erejének, naív bájának köszönhetően mit sem veszített népszerűségéből. Az ötödik osztályosok évről évre élvezettel követik az árva pásztorfiú útját Tündérorszáig, s közben szinte észrevétlenül sajátítanak el komoly irodalomtörténeti ismereteket.

Hogy mi köze van mindehhez a csillagászat iránt érdeklődőknek? Figyelmes olvasással észrevehetjük, hogy a mű történésidejét Petőfi az égbolt leghétköznapibb jelenségeivel; a nap és hold keltével-nyugtával, illetve a csillagok feltűnésével tagolja. E jelölések legtöbb esetben a fejezeteket foglalják keretbe, az időbeliség szinte kizárólagos szervezői. Már a nyitó kép, az "ég tetejéről" lesütő nap is a delet hivatott jelölni, de lássunk néhány kifejezőbbet a seregnyi példa közül:

"Mikorra a patak vize tükörré lett,
melybe ezer csillag ragyogása nézett..."

"Mikor a nap fölkel, s a holdat elküldte..."

"A leáldozó nap utolsó sugára
Vörös szemmel nézett a siralmas tájra..."

Egy esetben azonban, tán az irodalomtudósok elől is rejtve maradó hibát követett el Petőfi.

Jancsi az óriások országát elhagyva egy temetőben hajtja álomra fejét, ahol majd kísértetek táncolják körül (22. fejezet).

"Így ballagott egyszer. A nap lehanyatlott,
hagyva maga után piros alkonyatot;
A piros alkony is eltűnt a világról,
Követve fogyó hold sárga világától.

János még ballagott; amint a hold leszállt,
ő fáradottan a sötétségben megállt..."

Az alkonyi égen a napot követve természetesen csak az újhold sarlója nyugodhat. Földünkről nézve örök útitársunk aztán napról napra "lemarad" csillagunktól, szembenállásukkor, azaz teliholdkor az esti órákban bukkan fel, majd fogyni kezd, kelése egyre inkább az éjjeli majd hajnali órákra tolódik, a fogyó hold sarlója ezért pirkadatkor látható.

E "baki" természetesen nem csökkenti a mű esztétikai értékeit, Petőfi irodalmi rangját sem — aki a fogyó hold "díszletével" bizonyára hőse reménytelen helyzetét kívánta hangsúlyozni —, csak mint érdekességre hívtuk fel rá a figyelmet.

Rábukkanhatunk a sorok között népi meteorológiai megfigyelések és egy hullócsillag-babona költői megfogalmazására is — színesebbé tehetik valamelyik előadásunkat.

SZAUER ÁGOSTON